

ר' עובדיה מברטנורא

דהיינו [משפת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישה. מן האגף ולפנים, דהיינו] תוך העיר ממש: כלפנים. ואוכלים שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ. דהיינו ממקום הנקישה ולחוץ, כלחוץ: החלונות. שבחומת ירושלים. ועובי ראש החומה בגגה, כלפנים: יג שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד: אלו הופכים פניהם הילך ואלו הופכים פניהם הילך. ואפילו נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא אכפת לן, דרחמנא אמר (שם יב) על הבתים אשר יאכלו אותם, דמשמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשני בתים, דכתיב יאכלו [שנים], אותו חד פסח, [בתים] שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בב' מקומות, ולהכי מוקי בבית אחד יאכל, שאין אחד אוכל בב' בתים. ושתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דמי: והמייחם. שמחממין בו

(שנוקש שם כשסוגרים אותה) **וְלַפְּנִים**, דינו **כְּלַפְּנִים** - פנים החומה או פנים הבית. כל מה שנמצא **מִן הָאֵגֶף וְלַחוּץ**, דינו **כְּלַחוּץ**. **הַחֲלוֹנוֹת** שבחומה, **וְעוֹבֵי** ראש **הַחוֹמָה**, דינם **כְּלַפְּנִים**¹⁰⁴:

משנה יג

שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת פסח אחד בְּבֵית אֶחָד - אֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵיְלֵךְ וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵיְלֵךְ וְאוֹכְלִין - בני כל חבורה רשאים להפוך פניהם לצד אחר, ואף שנראים בכך כשתי חבורות על פסח אחד, כיוון שמותר שיאכל פסח אחד בשתי חבורות. **וְהַמְּוָחַם** שנמצא בבית - רשאים להניחו **כְּאַמְצַע** בין החבורות,

שיהיה נוח לשתי החבורות להשתמש בו.

וּכְשֶׁהִשְׁמֵשׂ שאוכל עם חבורה א' **עוֹמֵד לְמִזוּג** את היין מהמייחם לאחד מבני חבורה ב', צריך שיהא **קוֹפֵץ** - סוגר **אֶת פִּיו** ואינו בולע אפילו את האוכל שבפיו בזמן שמוזג, כי אחרת נמצא שהוא אוכל בשתי חבורות, ואסור לאדם אחד לאכול בשתי חבורות, **וּמְחַזֵּיר אֶת פְּנָיו** לבני חבורתו בזמן שמוזג,

את החמין שמוזגים בו היין, רשאי ליתן באמצע כדי שיהא נוח לשתיהן למזוג לכאן ולכאן. ואע"פ שמפסיק בין החבורות, לא אכפת לן: וכשהשמש. המשמש לשתיהן, עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול הפסח עמה ומוזג לחבורה האחרת: קופץ את פיו. סוגר ובולם את פיו ומחזיר את פניו לצד חבורתו, שלא יחשדהו שהוא אוכל עם החבורה האחרת, דאין אדם אחד אוכל בב' חבורות כדאמרן:

ביאורים והרחבות

104. בגמרא (פה, ב) מקשים מלשון המשנה: מן האגף ולפנים כלפנים, הא אגף עצמו כלחוץ. אימא סיפא: מן האגף ולחוץ כלחוץ, הא אגף עצמו כלפנים? ותוצו: לא קשיא, כאן בשערי עזרה (שגם האגף עצמו כלפנים), כאן בשערי ירושלים (שעובי חלל הפתח כלחוץ). דאמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים? מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. ואמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני מה לא נתקדשה שער נקנור? מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם (כדי שיזו עליהם מדם הקרבן לטהרם, ומכאן למדים ששאר שערי העזרה חללם נתקדש).

גרסינן (שם): אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה (שהעומד מחוץ לפתח אינו מצטרף למנין). ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

ר' עובדיה מברטנורא והכלה. שהיא בושה, רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול, דפסח נאכל בשתי חבורות: **ח** א האשה. תאכל משל בעלה. כל זמן שלא פירשה שדעתה בשל אביה, דמסתמא דעתה למנות על של בעלה: רגל הראשון. שלאחר נשואיה, שכך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן: תאכל במקום שהיא רוצה. וכגון שאינה רדופה עד הנה לילך לבית אביה תדיר, הילכך מספקא לן בהי ניחא לה: אפטרופסין. יתום שהיו לו שני אפטרופסין והמנוהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה, דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה. ואין לו תקנה אלא אם כן רצו שניהם

שלא יחשדהו שהוא אוכל עם חבורה ב', **עַד שְׂמֹגֵיעַ אֶצֶל חֲבוּרָתוֹ, וְאוֹכֵל מֵה שֶׁבִּפּוּי. וְהַפְלָה** שהיא בושה לאכול לפני הכל, אם רוצה **הוֹפְקֵת פְּנֵיהָ וְאוֹכֵלָת** שהקלו עליה מפני שהיא מתביישת לאכול בפני אחרים¹⁰⁵:

פרק שמיני

דיני ה"חבורה" של אוכלי פסח

משנה א

הָאִשָּׁה בְּזִמְנָא שְׁהִיא גְרָה בְּבֵית בַּעְלָהּ, אִם שָׁחַט עָלֶיהָ - בשבילה בעלה קרבן פסח **וְשָׁחַט עָלֶיהָ** גם אביה - **תֹּאכֵל מִשְׁלַ בַּעְלָהּ** שמן הסתם דעתה על של בעלה.

אם **הִלְכָה בְּרַגְלָא רֵאשׁוֹן** לאחר נשואיה **לְעֵשׂוֹת** את החג **בְּבֵית אָבִיהָ, שָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ וְשָׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ -** תאכל במקום שהיא רוצה ומדובר דווקא כשבשעת שחיטת הפסח בררה דעתה עם פסחו של מי היא נמנית¹⁰⁶.

יְתוּם קטן **שֶׁשָּׁחַטוּ עָלָיו אֶפְטְרוֹפְסִין** - הממונים להשגיח על נכסיו ולנהל עסקיו, וכל אחד מהם צרף אותו לחבורתו - **יֹאכֵל בְּמִקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֵה** ואינו צריך לברר רצונו קודם השחיטה, כיוון שהוא קטן ונחשב כאחד מבני הבית. **עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׂתָפִין** ושניהם שחטו בשבילו - **לֹא יֹאכֵל מִשְׁלַ שְׁנֵיהֶן** לא

ביאורים והרחבות

105. גרסין בגמרא (פ, א): מתניתין מני? רבי יהודה היא. דתניא: "על הבתים אשר יאכלו אתו בהם" - מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות. יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות? תלמוד לומר "בבית אחד יאכל". מכאן אמרו: השמש שאכל כזית בצד התנור, אי פקח הוא - ממלא כריסו ממנו, (שאם יקום, לא יוכל לאכול במקום אחר), ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה - באין ויושבין בצדו, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: "על הבתים אשר יאכלו אתו בהם" - מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות (שהרי כתוב "בתים" בלשון רבים). יכול יהא (הפסח) נאכל בשתי חבורות? תלמוד לומר "בבית אחד יאכל" (הפסח).

106. בגמרא (פ, א) למדין שמדובר כאן דווקא כשאמרה מה היא רוצה קודם שחיטה. ומקשים על משנתנו מברייתא: אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה, מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה (משמע שרגל הראשון לא תלוי ברצונה)? ותרצו: לא קשיא, כאן (הברייתא) ברדופה לילך (לבית אביה ולכן ברגל הראשון וודאי כוונתה לבית אביה, אולם לאחר מכן - ספק האם כוונתה לבית אביה או לבית בעלה, ולכן תלוי ברצונה), כאן (משנתנו) בשאינה רדופה (ובית בעלה חביב עליה, ולכן אף ברגל הראשון - ספק למה כוונתה, ולפיכך תלוי ברצונה בזמן השחיטה).

מפסחו של זה ולא מפסחו של זה, שחלקו של כל אחד מהשותפים בעבד אינו יכול להימנות בלי רשותו על פסחו של השותף האחר¹⁰⁷.

מִי שְׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוּרִין - לֹא יֹאכֵל מִשְׁלַל רַבּוֹ שמן הסתם אין דעת רבו להמנות על פסחו את חלק החירות שבו. אלא יאכל משל עצמו¹⁰⁸:

משנה ב

הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: צֵא וּשְׁחוּט עָלַי - עבורי אֵת הַפֶּסַח ולא פירש מה לשחוט עבורו, גדי או טלה, אִם שְׁחַט גְּדִי - יֹאכֵל הָאֵדוֹן, אִם שְׁחַט טֶלֶה - יֹאכֵל. אִם שְׁחַט גְּדִי וְטֶלֶה - יֹאכֵל מִן הָרֵאשִׁוֹן שנשחט, והשני יישרף¹⁰⁹.

שָׁבַח הַעֶבֶד מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ, בִּיצַד יַעֲשֶׂה? יִשְׁחוּט טֶלֶה וְגְדִי וְיֹאמַר: אִם גְּדִי אָמַר לִי רַבִּי, יִהְיֶה גְּדִי שְׁלֹוֹ - בְּשִׁבִּילוֹ וְטֶלֶה שְׁלִי - בשבילי.

הראשון ולא מן השני, דקיי"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל מהא, דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכתב מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה, וזה שכח: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורוצה בתקנתו, ואמר לו, אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך ע"מ שאין לרבך רשות בו,

ר' עובדיה מברטנורא שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל, דכיון דדינא הוי דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור, אע"פ שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין, הילכך אוכל משל עצמו: ב שחט גדי יאכל. רבו ממנו. ואע"ג דבכל שאר פסחים רגיל תדיר בטלה, כיון דלא פירש לו עליה סמך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה, אית דאמרי משום שלום מלכות, ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם טלאים, הילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידיא, דבראשון יצאו ידי חובתן. אבל אינשי דעלמא דקפדי, לא יאכל לא מן

ביאורים והרחבות

107. בגמרא (פח, א) למדין שמשנתנו האוסרת לעבד לאכול משני השותפים, מדברת בכגון שהבעלים מקפידים מלהנות זה מזה, ואינם רוצים שהעבד יהנה משל השני. אבל במקום שאינם מקפידים, יאכל משל מי שירצה.

108. בגמרא (שם) למדין שמשנתנו (שאמנם משל רבו לא אוכל, אך אוכל משל עצמו) היא כדעת משנה אחרונה (היינו אחר שחזרו בית הלל להורות כבית שמאי), אבל משנה ראשונה, אינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו. דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין, לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד, יבטל?! והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר: "לא תהו בראה" אלא "לשבת יצרה"? אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו, וחזרו בית הלל להורות כבית שמאי. והואיל ובידינו לשחררו - הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו.

109. בגמרא (פח, ב) שאלו: פשיטא שאם שחט גדי יאכל? והשיבו שהמשנה מחדשת, שאף על גב שבמשך כל השנה רגיל בְּטֶלֶה, היות ולא פירש מה ישחט - סומך על העבד. שואלת הגמרא על המשך המשנה: שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון, והא תניא: אין נמנין על שני